

Фотолюмінесцентні властивості наногетерогенних плівкових структур НК CdTe/ТГК/сополімер вінілацетат-акрилату

О.А. Капуш^{1,*}, С.І. Будзуляк¹, Д.В. Корбутяк¹, К.С. Дремлюженко¹, Б.Н. Кульчицький¹,
О.Г. Косінов¹, А.І. Ємець²

¹ Інститут фізики напівпровідників ім. В.Є. Лашкарьова НАН України,
пр. Науки, 41, 03028 Київ, Україна

² Інституту харчової біотехнології та геноміки НАН України, вул. Осиповського, 2а, 04123 Київ, Україна

(Одержано 08.02.2018, у відредагованій формі – 14.08.2018, опубліковано online 25.08.2018)

Досліджено фізико-хімічні властивості низькорозмірних структур на основі кадмій телуриду, отриманого методом колоїдного синтезу. Встановлено, що на властивості отриманих методом колоїдного синтезу НК CdTe значною мірою впливає зміна співвідношення концентрацій $[Cd^{2+}]:[Te^{2-}]$ в реакційному середовищі. Показано, що оптимальним співвідношенням концентрацій $[Cd^{2+}]:[Te^{2-}]$ для отримання НК CdTe є співвідношення 8:1. Показано, що використання сополімеру вінілацетат-акрилату як матеріалу матриці для трансферу НК CdTe з колоїдних розчинів дозволяє отримати стійкі в часі нетоксичні наногетерогенні плівкові структури, що характеризуються задовільними оптичними властивостями. Проаналізовано основні фотолюмінесцентні характеристики досліджуваних матеріалів.

Ключові слова: Кадмій телурид, Нанокристал, Сополімер вінілацетат-акрилат, Спектри фотолюмінесценції.

DOI: 10.21272/jnep.10(4).04009

PACS numbers: 78.67.Bf, 81.07.Ta, 82.35.Np

1. ВСТУП

На сучасному етапі розвитку фізики напівпровідників одним із основних наукових напрямів є вирішення проблеми модифікації або принципової зміни властивостей напівпровідників, що передбачає розширення їх функціональних можливостей у різних галузях застосування (медицині, спінтроніці, оптоелектроніці та ін.). Розв'язання цих задач базується в основному на зменшенні розмірів напівпровідників, легуванні їх домішками різної природи, створенні композитних плівок [1]. Велика увага останнім часом в наукових дослідженнях приділяється наногетерогенним композиційним матеріалам, в яких напівпровідникові частинки (зокрема нанокристали (НК) напівпровідників із змішаним ковалентно-іонним зв'язком класу сполук типу A^IVB^VI) знаходяться в діелектричній матриці. Активні дослідження процесів синтезу колоїдних напівпровідників дозволяють на даному етапі впроваджувати їх в різноманітні полімерні матриці, такі як полістирол, поліметил-метакрилат та багато інших [2-4]. При цьому виявилось, що такі гібридні системи викликають інтерес не лише з точки зору їх перспективного застосування в світловипромінюючих пристроях, але і з точки зору вирішення таких фундаментальних питань, як перенесення енергії від матриці до нанокристалу [5]. При цьому важливою особливістю напівпровідникових нанокристалів є те, що падіння квантового виходу їх фотолюмінесценції (ФЛ) при переході від розчину до конденсованої фази є на порядок меншим, ніж відповідні значення для органічних люмінофорів [6-7].

Таким чином, розробка хімічних методів синтезу напівпровідникових нанокристалів та підбір полімерів для подальшої інкорпорації отриманих нанокри-

сталів у полімерні плівки є одним із важливих напрямків сучасної нанофізики і наноелектроніки.

Метою даної роботи є отримання та дослідження оптичних властивостей наногетерогенних плівкових структур сополімеру вінілацетат-акрилату з інкорпорованими нанокристалами кадмій телуриду, отриманими методом колоїдного синтезу.

2. ОПИС ОБ'ЄКТУ ТА МЕТОДІВ ДОСЛІДЖЕННЯ

Синтез НК CdTe проводили за типовою методикою [8] в установці для отримання низькорозмірних структур типу A^IVTe в колоїдних розчинах на базі ізотермічного гетерогенного реактора напівперіодичної дії для низькотемпературних некаталітичних процесів. Концентрації вихідних речовин та умови синтезу наведено у табл. 1.

Таблиця 1 – Концентрації вихідних речовин та умови синтезу НК CdTe/ТГК

Но мер	Прекурсори			Співвідношення концентрацій іонів $[Cd^{2+}]:[Te^{2-}]$	t синтезу, хв	Середній розмір НК CdTe/ТГК, нм
	CdJ ₂ , моль	H ₂ Te, моль	ТГК, моль			
I	2×10^{-3}	$3,92 \times 10^{-4}$	$5,7 \times 10^{-3}$	5:1	2	2,5
II	2×10^{-3}	$2,49 \times 10^{-4}$	$5,7 \times 10^{-3}$	8:1		1,5

Для формування плівкових структур змішували 51,5 % водний розчин сополімеру вінілацетат-акрилату (густина – 10-70 мПа с, розмір частинок 190-250 нм) із досліджуваним колоїдним розчином НК CdTe/ТГК у співвідношенні 3:1, наносили на скляну підкладку та витримували при температурі 30 °C впродовж 5 годин за відсутності освітлення (мінімальна температура утворення плівок сополімеру $T = 5^\circ C$).

Контроль оптичних властивостей синтезованих

* savchuk-olja@ukr.net

запропонованим нами способом нанокристалів CdTe та плівок CdTe/ГПК/сополімер вінілацетат-акрилату проводили шляхом дослідження спектрів фотолумінесценції. Збудження ФЛ здійснювали He-Cd лазером з довжиною хвилі 325,0 нм і потужністю 10 мВт. Спектри ФЛ реєстрували за допомогою автоматизованої установки на основі спектрометра МДР-23, оснащеного неохолоджуваним фотопомножувачем ФЭУ-100. При дослідженні пліткових структур для порівняння знімали характеристики підкладок та сополімеру, осадженого на підкладки без НК CdTe. Спектри ФЛ вимірювали при кімнатній температурі.

3. ОПИС ТА АНАЛІЗ РЕЗУЛЬТАТІВ.

Дослідження показали, що на властивості отриманих методом колоїдного синтезу НК CdTe значною мірою впливає зміна співвідношення концентрацій $[Cd^{2+}]:[Te^{2-}]$ в реакційному середовищі. Вихідна концентрація Cd^{2+} -іонів задається як початкова умова експерименту і є фіксованою величиною, а концентрація Te^{2-} -іонів варіюється шляхом зміни тривалості синтезу або величини сили струму відповідно до закону Фарадея (необхідний для синтезу нанокристалів кадмій телуриду H_2Te одержують електрохімічно у гальваностатичній кварцовій комірці). В даній роботі сила струму складала 0,4 та 0,63 А. Співвідношення $[Cd^{2+}]:[Te^{2-}]$ відповідно складало 8:1 та 5:1.

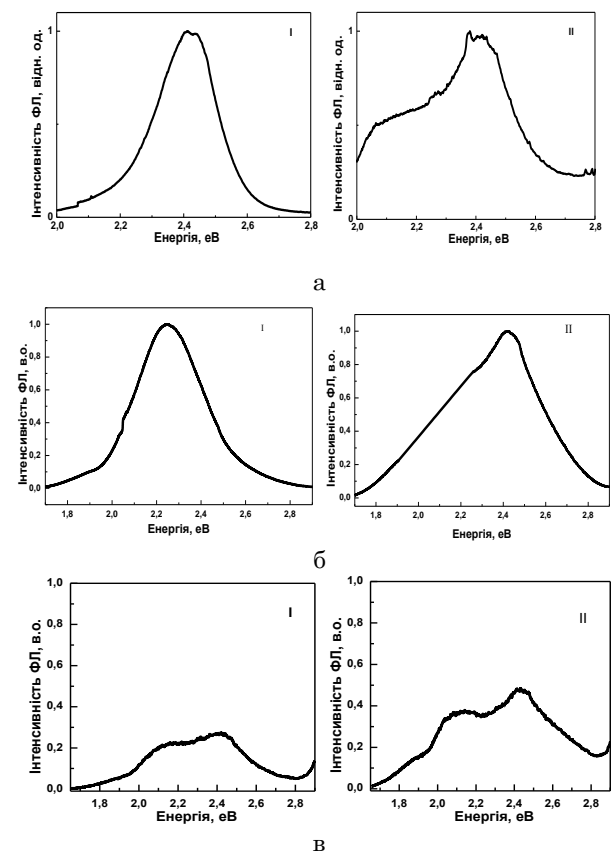

Рис. 1 – Спектри ФЛ НК CdTe, отриманих при співвідношенні концентрацій $[Cd^{2+}]:[Te^{2-}]$ в колоїдних розчинах 5:1 (I) та 8:1 (II), безпосередньо після завершення синтезу (а) та через 7 днів витримки (б), а також інкорпорованих в плівки сополімеру вінілацетат-акрилату (в)

З рис. 1 видно, що спектри ФЛ колоїдних розчинів НК CdTe безпосередньо після завершення синтезу (рис. 1, а.) характеризуються меншою чіткістю та меншою напівшириною, ніж відповідні спектри для розчинів після 7 днів витримки (рис. 1, б). Безпосередньо після синтезу напівширина смуги ФЛ має величину близько 0,23 еВ, а після витримки розчину протягом 7 днів на півширина збільшується до 0,27 еВ. При цьому максимум смуги ФЛ зміщується в низькоенергетичну область на $\Delta E \approx 0.17$ еВ.

Отримані результати свідчать про те, що в розчині відбуваються процеси доутворення НК. Тому синтезовані розчини витримували 7 днів при температурі 18-20°C для дозрівання частинок, після чого проводили подальші дослідження. В [9] показано, що зменшення співвідношення $[Cd^{2+}]:[Te^{2-}]$ шляхом збільшення тривалості синтезу приводить до зміщення спектру ФЛ в низькоенергетичну область, з чого в свою чергу можна зробити висновок про збільшення розмірів утворених частинок кадмій телуриду. Проте аналіз отриманих спектрів ФЛ показує, що зменшення співвідношення $[Cd^{2+}]:[Te^{2-}]$ шляхом варіювання сили струму не викликає аналогічного низькоенергетичного зсуву. При цьому при співвідношенні $[Cd^{2+}]:[Te^{2-}]$ 8:1 спостерігається збільшення інтенсивності низькоенергетичного крила фотолумінесценції. Отримані залежності дозволяють зробити висновок про те, що при зміні співвідношення $[Cd^{2+}]:[Te^{2-}]$ шляхом зміни тривалості синтезу можна варіювати розмір отриманих НК, а проведення процесу електролізу при різних значеннях сили струму дозволяє отримувати НК приблизно однакового розміру (рис. 2) із заданими фотолумінесцентними властивостями – певним співвідношенням інтенсивностей екситонної ФЛ та ФЛ через поверхневі рівні.

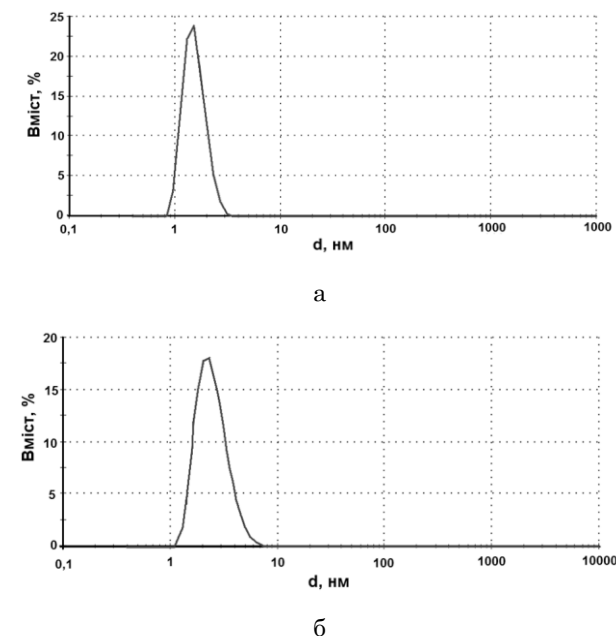

Рис. 2 – Гранулометричний склад колоїдних розчинів НК CdTe після 7 днів витримки. Співвідношення іонів $[Cd^{2+}]:[Te^{2-}]$ в розчині 5:1 (а) та 8:1 (б)

Аналіз отриманих результатів показує, що при співвідношенні концентрацій $[Cd^{2+}]:[Te^{2-}] = 5:1$ в колоїдному розчині формуються нанокристали, спектр ФЛ

яких являє собою відносно вузьку смугу екситонної люмінесценції (рис. 1, а I, б I).

При співвідношенні концентрацій $[Cd^{2+}]:[Te^{2-}] = 8:1$ формуються нанокристали, смуга ФЛ яких є суперпозицією двох каналів випромінювальної рекомбінації, зумовлених анігіляцією вільних екситонів та рекомбінацією через поверхневі рівні, створені дефектами. Спектр ФЛ НК CdTe/ТГК являє собою смугу, яка виникає в результаті перекривання двох індивідуальних смуг свічення, локалізованих у двох областях видимого діапазону. У високоенергетичній області реєструється смуга, зумовлена екситонним механізмом рекомбінації, а в низькоенергетичній – смуга, пов'язана із дефектними станами (рис. 1, а II, б II). Відтак можна було б зробити висновок, що оптимальним співвідношенням концентрацій $[Cd^{2+}]:[Te^{2-}]$ для синтезу НК CdTe є співвідношення 5:1. Проте аналіз спектрів ФЛ пліткових структур з інкорпорованими НК CdTe (рис. 1, в I, в II) показує, що в обох випадках смуги ФЛ отриманих структур є суперпозицією двох каналів випромінювальної рекомбінації. Положення максимумів ФЛ в обох випадках співпадають, з чого можна судити про однотипність структур, що утворюються. Проте при співвідношенні $[Cd^{2+}]:[Te^{2-}] = 8:1$ інтенсивність ФЛ отриманих пліткових структур є майже в 2 рази вищою, ніж при співвідношенні $[Cd^{2+}]:[Te^{2-}] = 5:1$.

Таким чином аналіз отриманих результатів дозволяє зробити висновок, що оптимальним співвідношенням концентрацій $[Cd^{2+}]:[Te^{2-}]$ для отримання НК CdTe є співвідношення 8:1.

Отримані таким чином плівкові структури на основі НК CdTe в матриці сополімеру вінілацетат-акрилату є стабільними в часі і не змінюють своїх характеристик при повторних дослідженнях після зберігання при кімнатній температурі протягом року.

Сополімер вінілацетат-акрилату – нетоксичний полімер з хорошими оптичними властивостями, що виробляється великотонажними партіями, що робить його надзвичайно перспективним, екологічно та економічно вигідним матеріалом для створення наногетерогенних напівпровідникових структур на його основі.

4. ВИСНОВКИ

Відтак можна зробити висновок, що використання сополімеру вінілацетату-акрилату як матеріалу матриці для трансферу НК CdTe з колоїдних розчинів дозволяє отримати стійкі в часі нетоксичні наногетерогенні плівкові структури, що характеризуються задовільними оптичними властивостями. При цьому використання даного полімеру дає можливість знизити собівартість отриманих структур у порівнянні із описаними в літературі за рахунок використання відносно дешевого матеріалу, що виробляється у промисловості великотонажними партіями. При цьому даний сополімер володіє кращими експлуатаційними характеристиками, а саме – стійкістю до деструкції та деформації. Цей матеріал є нетоксичним, негорючим, невибухонебезпечним та безпечним для здоров'я людей. Плівка дисперсії прозора, водостійка і лугостійка.

Фотолюминесцентные свойства наногетерогенных пленочных структур НК CdTe/ТГК/сополімер вінілацетата-акрилата

О.А. Капуш¹, С.И. Будзуляк¹, Д.В. Корбутяк¹, К.С. Дремлюженко¹, Б.Н. Кульчицкий¹,
О.Г. Косинов¹, А.И. Емец²

¹ *Институт физики полупроводников им. В.Е. Лашкарева НАН Украины,
пр. Науки, 41, 03028 Киев, Украина*

² *Институт пищевой биотехнологии и геномики НАН Украины, ул. Осиповского, 2а, 04123 Киев, Украина*

Исследованы физико-химические свойства низкоразмерных структур на основе теллурида кадмия, полученного методом коллоидного синтеза. Установлено, что на свойства полученных методом коллоидного синтеза НК CdTe в значительной степени влияет изменение соотношения концентраций $[Cd^{2+}]:[Te^{2-}]$ в реакционной среде. Показано, что оптимальным соотношением концентраций $[Cd^{2+}]:[Te^{2-}]$ для получения НК CdTe является соотношение 8:1. Показано, что использование сополімера вінілацетата-акрилата в качестве материала матрицы для трансфера НК CdTe из коллоидных растворов позволяет получить устойчивые во времени нетоксичные наногетерогенные пленочные структуры, характеризующиеся удовлетворительными оптическими свойствами. Проанализированы основные фотолюминесцентные характеристики исследуемых материалов.

Ключевые слова: Теллурид кадмия, Нанокристалл, Сополімер вінілацетата-акрилат, Спектры фотолюминесценции.

Photoluminescence Properties of Nanoheterogenic Film Structures of NCs CdTe/TGA/Vinyl Acetate-Acrylate Copolymer

O.A. Kapush¹, S.I. Budzulyak¹, D.V. Korbutyak¹, K.S. Dremluzhenko¹, Kulchitsky¹, O.G. Kosinov¹, A.I. Yemets²

¹ V. Lashkaryov Institute of Semiconductor Physics, National Academy of Sciences of Ukraine, 41, Nauki Ave., 03028 Kyiv, Ukraine

² Institute of Food Biotechnology and Genomics NAS of Ukraine, 2a, Osypovskiyi, 04123 Kyiv, Ukraine

The physicochemical properties of low-dimensional structures based on cadmium telluride obtained by the colloidal synthesis method are investigated. It is established that the change in the ratio of the [Cd²⁺]:[Te²⁻] concentrations in the reaction medium significantly influences the properties of the colloidal synthesis of CdTe NCs. It is shown that the ratio of 8: 1 is the optimal ratio of the concentrations of [Cd²⁺]:[Te²⁻] to obtain NCs of CdTe. It is shown that the use of a vinyl acetate-acrylate copolymer as a matrix material for the transfer of NCs CdTe from colloidal solutions allows obtaining non-toxic Nanoheterogeneous film structures, characterized by satisfactory optical properties. The main photoluminescent characteristics of the materials under study are analyzed.

Keywords: Cadmium Telluride, Nanocrystal, Vinyl acetate-acrylate copolymer, Photoluminescence spectra.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. V.I. Fediv, *Buk. Med. Herald.* **18** No 4(72), 187 (2014).
2. А.Е. Раевская, А.Л. Строюк, А.И. Крюков, С.Я. Кучмий, *Теорет. и эксперим. химия* **42** No3, 168 (2006) (A.Ye. Rayevskaya, A.L. Stroyuk, A.I. Kryukov, S.Ya. Kuchmiy, *Teoret. i eksperiment. khimiya* **42** No3, 168 (2006)) [In Russian].
3. Y. Lvov, G. Decher, G. Sukhorukov, *Macromolecules* **26**, No 20, 5396 (1993).
4. M. Gao, C. Lesser, S. Kirstein, H. Möhwald, *J. Appl. Phys.* **87** No5, 2297 (2000).
5. G.I. Tselikov, V.Yu. Timoshenko, Yu. Plenge, E. Ryul', A.M. Shatalova, G.A. Shandryuk, A.S. Merekalov, R.V. Tal'roze, *Semiconductors* **47** No 5, 647 (2013).
6. U. Resch-Genger, M. Grabolle, S. Cavaliere-Jaricot, R. Nitschke, T. Nann, *Nat. Meth.* **5** No 9, 763 (2008).
7. K.V. Zaharchenko, E.A. Obraztsova, K.E. Mochalov, M.V. Artemyev, I.L. Martynov, D.V. Klinov, I.R. Nabiev, A.A. Chistyakov, V.A. Oleinikov, *Laser Physics* **15** No 8, 1150 (2005).
8. O.A. Kapush, L.I. Trishchuk, V.N. Tomashik, Z.F. Tomashik, S.D. Boruk, *Russ. J. Inorg. Chem.* **58** No 10, 1166 (2013).
9. O.A. Kapush, L.I. Trishchuk, V.N. Tomashik, Z.F. Tomashik, *Inorg. Mater.* **50** No 1, 13 (2014).